

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Bevezetés

Ma van a Győzelem Napja. Erről persze mindig lehet vitatkozni, hogy tegnap volt-e vagy ma van, de nekem általában elhiszik, hogy ma, ha a vitában hozzáfűzöm, hogy én csak tudom, mert erre a napra esik a születésnapom. Tulajdonképpen az identitásomhoz is szorosan hozzátartozik ez a történelmileg kiemelkedő nap, nemcsak azért, mert így mindig közelebb éreztem magamhoz a Nagy Honvédő Háborút, hanem mert az identitás és a sors összefüggését sokkal elevebben éltem át abból a tényből kiindulva, hogy ha lánynak születtem volna, szüleim a Viktória nevet adták volna nekem. Ha más nem is, de ebből két, egyébként jogos következtetés azért adódhat: az egyik, hogy a szüleim el sem tudták képzelni, hogy lány leszek, a másik, hogy az internacionalizmus benne van a véremben.

Tárgyalás I.

Szász Lillának van egy sorozata, amelyen minden nap Győzelem Napja van. New York-i zsidó emberek vannak a képeken, akik egykor a Szovjetunióban éltek, de el kellett hagyniuk a hazájukat, mert mások szemében idegenekké váltak. Ők viszont új hazájukban is őrzik identitásukat, kapaszkodnak bele, relikviákkal, emlékekkel folyton megerősítik, fejükben a legbiztosabban rögzített pont a Győzelem Napja. Tulajdonképpen a másik két sorozaton is valamilyen módon a győzelem áll a középpontban, legalábbis az érte folytatott küzdelem. A Szabadságharcosok sorozaton az ötvenhatos forradalomban harcolt magyarok jelennek meg, akik zsidóságukra büszkén 48 hagyományait is őrzik. A Sorstársak pedig Irakban harcolt zsidók, akik a letelepedés lehetőségéért cserébe küzdöttek idegen földön, Amerikáért.

Az ilyesfajta büszke képeknek van egy csapdája, ugyanis nehezen kerülnek el a túlzott komolyságot és ezzel párhuzamosan az iróniát. A tárgyak és az ember együttesében mindig jelen van a kézenfekvő memento mori, mintha mindig Holbein Követeit látnánk, ott állnak a tárgyaikkal mellett, eggyé válnak a tárgyakkal, amelyek egyszer majd túlélnek őket. Szász Lilla a sokat látott fotós eszközeivel kerüli el a kettős csapdát. Váltogatja a nézőpontokat, nem tesz semmit sem túl széppé, minden kompozíción meghagyja a jelet: a néző itt csak látogató. A képekből kiveszi az érzelmeket is, nem akarja az arcokba beleírva tudni az egész életet. Nehéz megmondani, miből adódik a hatás, amivel túllép a sajtófotón; valószínűleg a képi elvárásainkkal játszik. Talán távolabb van a kamera, mint gondolnám – mintha valamit még állítani kéne a gépen, mert más, mint amit megszoktam, vagy amit szeretnék, mintha a szemüveggel lenne gond. Közben persze pontosak a fotók, a lehető legtakarékosabb képi eszközökkel írják körül a zsidó emberek hontalanságát, általában azt a problémát, hogy miként lehetünk otthon.

Kitérő

Bár a képekben az egész világ benne van, valójában a három képsorozat tárgya, szép párhuzamként egy budapesti jól belátható tér is jelen van. A Szabadság tér északi oldalán, ha megáll az ember a szovjet felszabadulási emlékműnél és felpillant a magasba, az egyik épület timpanonján ott látja az első budapesti köztéri Kossuth-szobrot, Kossuth mellett ott áll

Petőfi és Eötvös József, a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem mellékalakjaival. A századfordulón egy zsidó nagypolgáré, Deutsch Antalé volt a ház, ő készítette a szoborcsoportot, amelyben Eötvös a zsidó egyenjogúsági törvény megalkotójaként kapott helyet, Kossuth pedig valószínűleg a tisztaeszlári per kapcsán kinyilvánított véleménye okán. Tehát a magasban egy zsidó asszimilációs szobor programjáról van szó, amelynek hátterét a szabadságharc adja. Lent a szovjet emlékművön a győzelem helyett még a harc jelenik meg, az egyik oldalon az Astoria felől látjuk a harcosokat, ahogy űzik ki az ellenséget, éppen a gettó környékéről. Ha pedig a téren jobbra nézünk, az amerikai nagykövetség épületét látjuk, amely elsősorban magyar zsidó polgárok pénzéből épült, a kereskedelem javára, s amely előtt hosszú éveken át esőben, hóban álltak sorban emberek a vízumért.

Tárgyalás 2.

Semmilyen győzedelmesség nincsen Barakonyi Szabolcs Mért szebb itt a virág? című videokép-sorozatában, csak a menni vagy maradni kérdése. Nincsenek jó válaszok, csak történetek vannak, Szász Lillához hasonlóan Barakonyi is nagyon tud hallgatni. A képeken nincs semmi erőltettség vagy póz sem, mindenki a dolgát végzi, átmennek a zebrán a babakocsival, esznek, kosaraznak, csak úgy ülnek. Egy pillanatig sincs olyan érzése az embernek, mint a jó előre megbeszélt dokumentumfilmek idézőjelben véletlen találkozásainál, amikor tudjuk, hogy a meghitt köszönést is négyszer vették fel. Itt minden egyszeri és mégis megszokottan ismételhető, csupa olyan gesztus, ami mindennapi. Ezek az emberek a mindennapjaikat élték abban az időben Franciaországban, valamiképpen azért, mert egy időre vagy örökre jobban otthon érezték benne magukat. Nem biztos, hogy megtalálták a számításaikat, de mindenképpen kiszakadtak az érzelmek, kapcsolatok itthoni rendszeréből, hogy egy újat építhessenek, mert ez szabadságukban állt. Barakonyi képein és a szövegeken ez a – gyakran azért mégis korlátos – szabadság süt át. Néhol felbukkan már egy-egy francia hanglejtés, egy-egy csak oda beágyazott gondolat, de egy dolog semmiképp nem tűnik el, mégpedig az a fogalom, amelyet mostanában mifelénk száználmasan kiforgattak: a nemzeti érzület. Csak annyit kéne itt ezen a helyen mondani, hogy nekem senki ne akarja meghatározni, mi az, hadd legyek az érzéseim és a dilemmáim szabad ura. Nem véletlen talán, hogy Barakonyi filmjének utolsó mondata is így szól: „Úgy érzem.”

Befejezés

Ma van a Győzelem Napja. Jeles nap, jó nap a dilemmákra, arra, hogy elgondolkodjon az ember, mitévő legyen. Egy szerb író könyvében olvastam az alábbiakat; Jugoszláviáról beszélt.

„Az egyik oldalon ott van az illúzió, hogy el lehet menekülni, másik várost találni, amelyben, ahogy a nagy mediterrán költő mondta, nem lesz elátkozott minden erőfeszítés, amelyben a szívet nem kell eltemetni, a másikon meg az az illúzió, hogy van értelme a maradásnak.”

Ez a kiállítás ezekről az illúziókról szól. „Az ám, hazám!”

A kiállítást megnyitom.